

PONTISCHE MEEUWEN EN GEELPOOTMEEUWEN IN UTRECHT; EEN VERGELIJKING

Gert Ottens

In navolging van de interessante verhandelingen van Bram Rijksen over de herkenning van “zeemeeuwen” (*de Kruisbek 2012-3 en 4*) nu een artikel over het voorkomen van twee van deze grote meeuwen. Het gaat om twee soorten die in taxonomisch en avifaunistisch opzicht de laatste decennia nogal wat veranderingen hebben meegemaakt: de Pontische meeuw *Larus cachinnans* en de geelpootmeeuw *L. michahellis*. Beide soorten werden tot in de jaren tachtig van de vorige eeuw gezien als ondersoort van de zilvermeeuw *L. argentatus*. In eerste instantie werd de geelpootmeeuw hiervan “gesplit”, later gevolgd door de Pontische meeuw die weer van laatstgenoemde soort werd “gesplit”.

Voor dit overzicht zijn gegevens gebruikt uit het BSP-bestand van Sovon en de database van www.waarneming.nl. Er is dus niet geprobeerd deze aan te vullen met data uit andere bronnen, zoals bijvoorbeeld de waarnemingenrubriek van Dutch Birding. Het bleek overigens nog uitermate lastig te zijn om dubbeltellingen uit deze bestanden te filteren. De data zullen dus niet compleet zijn, maar geven naar mijn mening toch een goed beeld van het voorkomen van deze twee soorten in de provincie Utrecht, zowel in tijd als in plaats. Ook wordt hiermee duidelijk dat met genoemde bestanden leuke dingen kunnen worden gedaan.

Voorkomen: waar

De *geelpootmeeuw* heeft een stormachtige ontwikkeling meegemaakt. Oorspronkelijk was deze soort als broedvogel alleen te vinden in het Middellandse Zeegebied, maar van daaruit werden eind vorige eeuw de westelijke kusten en delen van het binnenland van Europa gekoloniseerd (Olsen & Larsson 2004). Ook in Nederland komt de soort met zekerheid sinds begin jaren negentig voor als broedvogel, tot 2011 alleen in gemengde paren met zilvermeeuwen dan wel kleine mantelmeeuwen *L. fuscus* (Bijlsma et al. 2001). In 2011 werd echter op de Ventjagersplaten een zuiver paar geelpootmeeuwen vastgesteld, het mannetje was geringd in Italië en het vrouwtje in Zwitserland (Boele et al. 2012). Op dit moment is het in ons land een vrij zeldzame broedvogel en een vrij schaarse zomer- en wintergast.

Pontische meeuwen broeden van oorsprong van de Zwarte Zee tot in Centraal-Azië (van den Berg & Bosman 2001), maar inmiddels breidt de soort zich langzaam in westelijke richting uit en broedt regelmatig in Polen en Duitsland (Olsen & Larsson 2004). Tot 1998 werden waarnemingen van Pontische meeuwen beoordeeld door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA) en in de periode 1988-1997 werden door de CDNA tenminste 22 gevallen aanvaard van in totaal ca. 43 exemplaren. Met dank aan een aantal baanbrekende determinatie-artikelen werd geleidelijk aan meer bekend over de status van beide soorten in Europa, ook in Nederland. Deze toenemende aandacht van vogelaars, en de westwaartse uitbreiding van het verspreidingsgebied hebben er toe geleid dat de

status van de soort momenteel te omschrijven is als een vrij schaarse wintergast is in ons land.

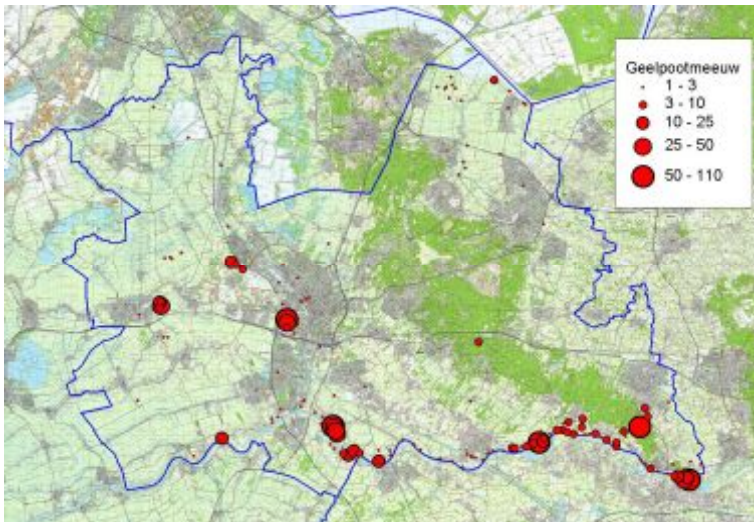

Fig. 1 Verspreiding van geelpootmeeuwen in Utrecht (1990-2012, maximum per dag, km-hok).

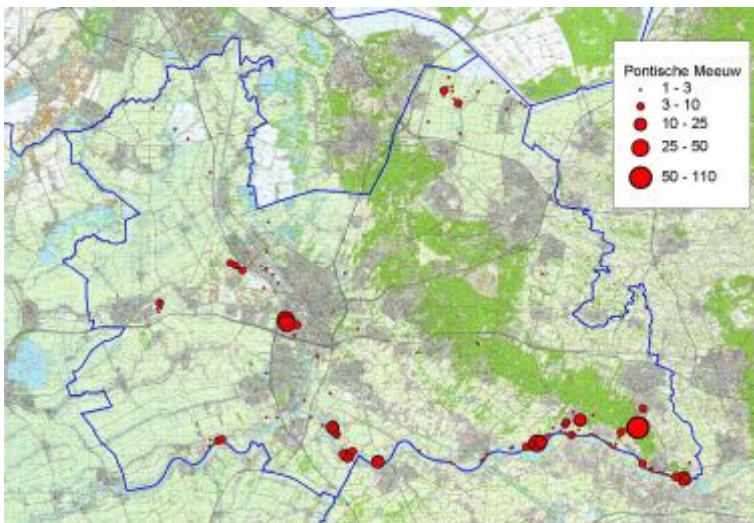

Fig. 2 Verspreiding van Pontische meeuwen in Utrecht (1990-2012, maximum per dag, per km-hok).

Beide soorten vertonen overeenkomsten als het gaat om de verspreiding in Nederland, waarbij ze vooral langs de grote rivieren, rond het IJsselmeer en langs de

kust worden gezien. De geelpootmeeuw lijkt daarbij iets meer de voorkeur te hebben voor de kust, en dan met name de zuidwestelijke Delta. Dat laatste waarschijnlijk omdat de meeste van onze broedvogels daar voorkomen.

Pontische meeuw - Rik De Jaegher

Het is dan ook niet verwonderlijk dat geelpootmeeuwen en Pontische meeuwen in het Utrechtse langs Nederrijn en Lek worden waargenomen, met daarnaast een concentratie van waarnemingen in Utrecht en Woerden (fig. 1 en 2). Beide laatstgenoemde plaatsen springen eruit omdat de meeuwen er respectievelijk op het grootstedelijk voedselaanbod afkomen en omdat enkele oplettende waarnemers er zeer actief zijn. Ook zijn er verschillende telposten waar regelmatig geelpootmeeuwen en Pontische meeuwen worden genoteerd.

Voorkomen: wanneer

Wanneer we het seizoenspatroon van beide soorten in Utrecht bekijken (fig. 3 en 4), zien we opvallende verschillen. Ze lijken beide jaarrond in onze provincie aanwezig te zijn, maar bij de geelpootmeeuw is een duidelijk patroon herkenbaar dat te herleiden is tot dispersie en trek van vogels van elders. Overigens wordt het beeld vertroebeld door vogels (beide soorten, maar ogenschijnlijk vooral bij Pontische meeuwen) die langdurig in hetzelfde gebied rondhangen, zowel in het winterhalfjaar als in de overige maanden (maar dus niet perse het hele jaar). Er zullen echter dubbeltellingen en rondzwervende vogels in de gebruikte bestanden zitten, dus veel zeggingskracht hebben deze figuren waarschijnlijk niet. Over-

zomerende vogels worden overigens ook in toenemende mate aangetroffen (zie ook verderop).

Geelpootmeeuw - Rik De Jaegher

Beide soorten zijn in de periode 1990-2008 (en daarna) flink toegenomen. Dat is deels een effect van een toegenomen waarnemerskorps en de verbeterde determinatieliteratuur. Maar beide soorten (vooral de geelpootmeeuw) zijn ook daadwerkelijk in aantal toegenomen in Nederland en Utrecht, door de eerder genoemde uitbreiding van het verspreidingsgebied. Een aantal waarnemers is erg gespitst op de herkenning van grote meeuwen en een behoorlijk deel van de waarnemingen is dan ook van deze relatief kleine groep mensen afkomstig.

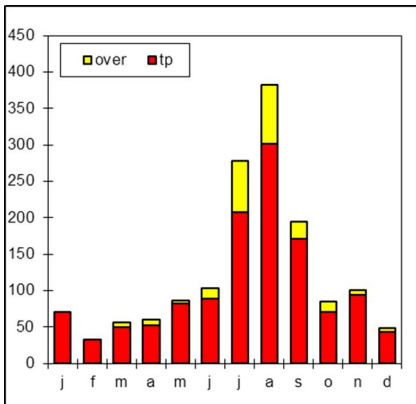

Fig. 3 Seizoenspatroon van geelpootmeeuwen in Utrecht (1990-2012, maximum per km-hok).

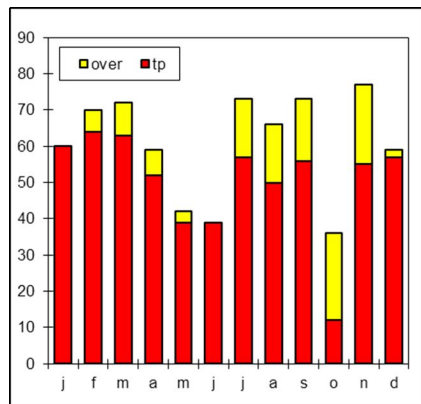

Fig. 4 Seizoenspatroon van Pontische meeuwen in Utrecht (1990-2012, maximum per km-hok).

Broedvogels?

In 2012 vond het eerste broedgeval van de Pontische meeuw voor Nederland plaats in Utrecht. Op het stuweiland van Amerongen was een vrouwtje zilvermeeuw gepaard met een (geringd) mannetje dat alle kenmerken vertoonde van een Pontische meeuw. Er vloog één jong uit (zie voor een uitgebreid verslag van dit broedgeval <http://www.birdingwageningen.blogspot.nl/>). Is dit de voorbode van kolonisatie van deze soort?

Vestiging van de geelpootmeeuw is in Utrecht ook aanstaande. Op hetzelfde stuweiland van het bovengenoemde gemengde broedgeval Pontische meeuw werd in het broedseizoen van 2010 namelijk een mannetje geelpootmeeuw aangetroffen, dat het zonder succes probeerde aan te leggen met zowel kleine mantelmeeuwen als zilvermeeuwen. En gezien het feit dat deze soort tegenwoordig ook buiten de kuststrook met enige regelmaat tot broeden komt, zoals in het IJsselmeergebied en in het binnenland van Duitsland (Frankfurt-am-Main), is het eerste broedgeval voor Utrecht een kwestie van tijd (Boele et al. 2012).

Dankwoord

Allereerst natuurlijk dank aan alle waarnemers die de uitstekende website www.waarneming.nl en het BSP-bestand van Sovon voed(d)en met hun waarnemingen. Zonder jullie was een dergelijk overzicht niet mogelijk geweest! Erik van Winden zorgde voor de juiste gegevens en de verspreidingskaartjes en grafieken, terwijl ook André van Kleunen behulpzaam was bij de voorbereiding. Bedankt!

Literatuur

van den Berg, A.B. & C.A.W. Bosman. Zeldzame vogels in Nederland. Avifauna van Nederland 1. Tweede druk. Haarlem, 2001.
Bijlsma, R.G., F. Hustings, & C.J. Camphuysen. Algemene en schaarse vogels van Nederland, Avifauna 2. Haarlem/Utrecht, 2001.
Boele A., J. van Bruggen, A.J. Van Dijk, F. Hustings, J.W. Vergeer, L. Ballering & C.L. Plate. Broedvogels in Nederland in 2010. SOVON-monitoringrapport 2012/01. Nijmegen, 2012.
Olsen, K.M. & H. Larsson. Gulls of Europe, Asia and North America. Londen, 2004.

OPROEP Om het beeld van schaarse soorten als deze meeuwen in Utrecht, maar ook in de rest van het land, compleet te krijgen is Sovon afhankelijk van jullie. Om het jullie makkelijk te maken is het nu mogelijk je waarnemingen digitaal in te voeren via de website van Sovon. Surf naar www.sovon.nl en klik op "Online uw BSP-waarnemingen doorgeven". Nieuw is bijvoorbeeld dat waarnemers Amersfoort-coördinaten kunnen gebruiken, geslacht en leeftijd vermeld kunnen worden en iemand zijn eigen waarnemingen kan bekijken. In de toekomst zal het mogelijk worden een verspreidingskaartje op te roepen.